[2022] 18 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 441

ਕਮਲਾ ਨੇਤੀ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ

ਬਨਾਮ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6901)

ਦਸੰਬਰ 09, 2022

[ਐਮ. ਆਰ. ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੁਰਾਰੀ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1956: ਧਾਰਾ 2 (2) - ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨਾ - ਸਹਿਭਾਗੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਧੀ ਜੋ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ 1/5 ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਸਿਰਫ ਦੂਜੇ ਸਹਿਭਾਗੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ - ਰੈਫਰੈਂਸ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧਿਰਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਹਨ, ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ- ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ- ਅਪੀਲ 'ਤੇ: ਧਾਰਾ 2 (2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਐਕਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਚਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ - ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਕੁਇਟੀ 'ਤੇ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਇਕੁਇਟੀ ਵਿਚਾਲੇ ਟਕਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਵੇਗਾ - ਇਕੁਇਟੀ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪੂਰਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾੜਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ - ਜੇ 1956 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਚਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 2 (2) ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ 1956 ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਬਚਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਬਾਇਲੀ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਬਚਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦੋਂ ਗ਼ੈਰ-ਕਬਾਇਲੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧੀ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਔਰਤ ਕਬਾਇਲੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਕਬਾਇਲੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ - ਇਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ 1956 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ 1956 ਦਾ ਐਕਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮਧੂ ਕਿਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਹੋਰ। ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ,
(1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 125 : [1996] 1 ਬੇਨਤੀ ਐਸਸੀਆਰ 442;

*ਲਬੀਸ਼ਵਰ ਮਾਂਝੀ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਾਣ ਮਾਂਝੀ ਅਤੇ ਹੋਰ, **(2000) 8 ਐਸਸੀਸੀ 587**; ਬੀ. ਪ੍ਰੇਮਾਨੰਦ ਅਤੇ ਹੋਰ। ਬਨਾਮ ਮੋਹਨ ਕੋਈਕਲ ਅਤੇ ਹੋਰ, **(2011) 4 ਐਸਸੀਸੀ 266: [2011] 3 ਐਸਸੀਆਰ 932**; ਜੇ.ਪੀ. ਬਾਂਸਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ. ਏਆਈਆਰ **(2003) ਐਸਸੀ 1405: [2003] 2 ਐਸਸੀਆਰ 933**; ਝਾਰਖੰਡ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ ਬਨਾਮ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਜੇਟੀ **2004 (10) ਐਸਸੀ 349** - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।*

ਕੇਸ ਲਾਅ ਰੈਫਰੈਂਸ

[1996] 1 ਬੇਨਤੀ ਐਸਸੀਆਰ 442	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 3**
[2011] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 932	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 4.4**
[2003] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 933	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 4.4**
(2000) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 587	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 4.4**
ਜੇਟੀ 2004 (10) ਐਸਸੀ 349	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 4.4**

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6901.

ਉੜੀਸਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 07.10.2016 ਦੇ ਕਟਕ ਵਿਖੇ 2015 ਦੇ ਐਲ.ਏ.ਏ. ਨੰਬਰ 79 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਡਾ. ਜਨਮੇਜਯਾ ਰੇ, ਅਨੀਸ਼ ਮਿੱਤਲ, ਐਸ. ਆਰ. ਸੁੰਦਰਮ, ਗੌਰਵ ਤੇਵਤੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੰਜਨਾ ਮਨਚੰਦਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ

ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ, ਰਮੇਂਦਰ ਮੋਹਨ ਪਟਨਾਇਕ, ਭੁਵਨ ਰਾਜ, ਰਘੂਨਾਥ ਪਾਠਕ, ਐਡਵੋਕੇਟ

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਐਮ.ਆਰ. ਸ਼ਾਹ, ਜੇ.

1. 2015 ਦੀ ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 79 ਵਿੱਚ ਕਟਕ ਵਿਖੇ ਉੜੀਸਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਕਤ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਰੈਫਰੈਂਸ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਸਲ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ

2. ਵਿਵਾਦ ਐਕਵਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਰਹੂਮ ਸੱਤਿਆਨੰਦ ਨੇਗੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਿਭਾਗੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪੂਰਵਜ ਸਨ। ਉਕਤ ਸੱਤਿਆਨਾਦ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਚੱਕਰਧਰ ਅਤੇ ਗਜਾਧਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਚੱਕਰਧਰ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਚਿੰਤਾਮਨੀ, ਪਰਖਿਤਾ, ਬਾਸੂਦੇਵ ਅਤੇ ਕੁਲਮਨੀ ਅਤੇ ਇਕ ਧੀ ਕਮਲਾ (ਅਪੀਲਕਰਤਾ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਗਜਾਧਰ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ।

ਕੁਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕੁਮੁਦੀਨੀ। ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ 81, ਮੌਜ਼ਾ ਕੋਪਸਿੰਘਾ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਵਰਗੀ ਸੱਤਿਆਨੰਦ ਨੇਗੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦਰਜ ਸੀ, ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਤੋਂ 5 ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ 5,97,35,754/- ਰੁਪਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਤੋਂ 5 ਭਾਵ ਕਦੰਬਾ ਨੇਗੀ, ਜਾਨਹਵੀ ਨੇਗੀ, ਬਾਸੂਦੇਵ ਨੇਗੀ, ਲਲਿਤਾ ਨੇਗੀ ਅਤੇ ਗਜਧਰ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਕੁਮਾਰੀ ਧਰੁਆ ਅਤੇ ਕੁਮੁਦੀਨੀ ਮਾਝੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

2.1 ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਚੱਕਰਧਰ ਦੀ ਧੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ 1/5 ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਤਹਿਤ ਰੈਫਰੈਂਸ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੈਫਰੈਂਸ ਕੋਰਟ - ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਵਲ ਜੱਜ, ਸੁੰਦਰਗੜ੍ਹ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਧਿਰਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇੱਕ ਧੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਰੈਫਰੈਂਸ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ।

3. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ **ਮਧੂ ਕਿਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ, (1996) 5 ਐਸਸੀਸੀ 125 ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇੱਕ ਧੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ।

3.1 ਇਹ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਾਰਸਾਂ ਦੀ ਪੁਰਸ਼ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੁਅੱਤਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਖਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਔਰਤ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

3.2 ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਔਰਤਾਂ/ਧੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਲਿੰਗ ਅਧਾਰਤ ਭੇਦਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਧੀ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਹਿਭਾਗੀਆਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਿਸੇ ਸਹਿਭਾਗੀ ਦੀ ਧੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ 1/5 ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

4. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਡਾ. ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

4.1 ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੱਤਿਆਨੰਦ ਨੇਗੀ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਚੱਕਰਧਰ ਅਤੇ ਗਜਾਧਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬਚਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਪਲਬਧ ਸੀ। ਉਕਤ ਚੱਕਰਧਰ ਦੀ ਮੌਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1954 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਲ 1948 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਚੱਕਰਧਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ-ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। 1/4 ਸ਼ੇਅਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ 60 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੇਦਬਾਹਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੁੰਦਰਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਅਲਟਰਾ ਮੈਗਾ ਪਾਵਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਐਕਵਾਇਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਐਲ.ਏ.ਓ, ਸੁੰਦਰਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 1/5 ਹਿੱਸਾ ਸੱਤਿਆਨੰਦ ਨੇਗੀ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਭੂਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਤਹਿਤ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸੁੰਦਰਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਵਲ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਰੈਫਰੈਂਸ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਰਜ਼ੀ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਕਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਬਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ 2 (2) ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

4.2 ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 8 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਚੱਕਰਧਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਲ 1948 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ।

1954 ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1954 ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (2) ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

4.3 ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਐਕਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ **ਕਿ ਲਬੀਸ਼ਵਰ ਮਾਂਝੀ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਾਣ ਮਾਂਝੀ ਅਤੇ ਹੋਰ**, (2000) 8 ਐਸਸੀਸੀ 587 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਕਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਧਿਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

4.4 ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰਿਲਾਇੰਸ ਨੂੰ **ਬੀ ਪ੍ਰੇਮਾਨੰਦ ਅਤੇ ਓਆਰਐਸ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। **ਬਨਾਮ ਮੋਹਨ ਕੋਈਕਲ ਅਤੇ ਹੋਰ,** (2011) 4 ਐਸਸੀਸੀ 266. ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ **ਕਿ ਜੇ.ਪੀ. ਬਾਂਸਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼** ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਆਈਆਰ (2003), ਐਸਸੀ 1405, ਅਤੇ ਝਾਰਖੰਡ ਰਾਜ ਅਤੇ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼। ਬਨਾਮ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਜੇਟੀ 2004 (10) ਐਸਸੀ 349, ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦਾ।

4.5 ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। **ਮਧੂ ਕਿਸ਼ਵਰ (ਸੁਪਰਾ)** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

5. ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੁਣਿਆ।

6. ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ/ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਧੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਬਚਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਐਕਵਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ? ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਬਾਇਲੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ

ਭਾਈਚਾਰਾ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਿਊਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (2) ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (2) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਧੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਭਗ 70 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਵਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਧੀ ਨੂੰ ਬਚਣ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਦੇਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਾੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (2) ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (2) ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। **ਮੋਹਨ ਕੋਈਕਲ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕੁਇਟੀ ਸਿਰਫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪੂਰਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾੜਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।

6.1 ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਚੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦਾ।

6.2 ਹੁਣ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ **ਮਧੂ ਕਿਸ਼ਵਰ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਮਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਛੋਟਾ ਨਾਗਪੁਰ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, 1908 ਜਿਸ ਨੇ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦੀ ਪੁਰਸ਼ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਧੀ ਨੂੰ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ 8 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਹਿਲਾ ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ/ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਔਰਤ ਨਿਰਭਰ/ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੋਲਡਿੰਗ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਜਾਂ ਛੱਡਣ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ

ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

6.3 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀਆਂ ਛੋਟਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈ।

6.4 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸ਼੍ਰੀ ਜਸਟਿਸ ਕੇ ਰਾਮਾਸਵਾਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਆਂ, ਬਰਾਬਰੀ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ, ਭਰਾ, ਪਤੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਸਫਲ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਰਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵਾਰਸ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਆ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ.

7. ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (2) ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਬਚਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

7.1 ਵੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਬਾਇਲੀ ਔਰਤ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਬਚਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਗ਼ੈਰ-ਕਬਾਇਲੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧੀ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਔਰਤ ਕਬਾਇਲੀ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਕਬਾਇਲੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 70 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਦਿਵਾਸੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰੇ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

7.2 ਇਸ ਲਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਛੋਟਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੀ ਢੁਕਵੀਂ ਸੋਧ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖੇਗੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਉਚਿਤ ਫੈਸਲਾ ਲਵੇਗੀ।

ਨਿਧੀ ਜੈਨ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ

(ਸਹਾਇਕ: ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਜੈਨ, ਐਲਸੀਆਰਏ)

ਬੇਦਾਅਵਾ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ/ਨਿਆਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ/ ਨਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Yadwinder Singh
Enrl. No. P/956/2016